

Erhart, Adolf

Nové vydání staropruských textů

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1968, vol. 17, iss. A16, pp. 152-153

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100136>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Obsahem poslední kapitoly knihy M. Kucaly je srovnání prvopočátečního období distributiv v polštině s paralelním obdobím v jazycích východoslovanských. Původně bylo záměrem autora vytvořit studii o násobených slovesech na všeobecně slovanském základě. To ovšem byl úkol velmi náročný. Autor uskutečnil alespoň to, že na základě poměrně nečetného materiálu prozkoumal vývoj a tvoření dvoupředponových sloves v ruském, běloruském a ukrajinském jazyce. Umožnilo mu to v závěru formulovat tezi, že proti současným polským dvoupředponovým slovesům násobeným jsou v dnešní ruštině častější dvoupředponová slovesa nenásobená. Počáteční vývoj však v polštině i jazycích východoslovanských šel paralelně.

V poznámce upozorňuje autor i na shodu počátečního vývoje distributiv v polštině a češtině, popř. slovenštině. České novodobé typy *poposednout*, *povybrat* [?] jsou před r. 1500 výjimečné. Také předpona *po-* je v tehdejší době velmi řídká, normální perfektivizující předponou je *z(-s-)*.

M. Kucala v úvodu své knihy upozorňuje na hypotetičnost svých úvah a správně podotýká, že jen paralelní historická analýza v ostatních slovanských jazycích může jeho vývoje potvrdit, nebo negovat. Skutečně by bylo zapotřebí definitivně vyřešit, co vlastně k násobeným slovesům patří, z hlediska tématu jde jistě o závažnou otázku. Kucala sem řadí kromě nesporných typů, jako *chodzić* (iterativa neurčená), *jadać* (it. neaktuální), *nachodzić się* (it. neurčená dok.), *powypisywać* (distributiva), také tzv. it. fakultativní (*puszczać*). Někteří badatelé mají k zařazení takových sloves výhrady. (F. Kopečný upozorňuje např. na fakt, že násobenost může vlastně vyjadřovat každé imperfektivum, že je nutno proto rozlišovat slovesa co do násobenosti příznaková a bezpříznaková.) Je i tendence nespojovat násobenost s videm (srov. čl. K. Hausenblase „Slovesná kategorie výsledného stavu“ v čas. Naše řeč, s. 13 – 28, 1963).

Jak už bylo řečeno, Kucala se ve své knize nejvíc zabýval distributivou. Zde by bylo možno pozastavit se nejen u samého termínu, který je chápán různými badateli různě, ale i u tvrzení, že při identifikaci distributiv není rozhodující, zdali se děj vztahuje k více podmětům (předmětům), spíše musí jít o opětování, opakování činnosti v nestejném čase. (Srov. k této úvaze odlišné názory v České mluvnici Havránka – Jedličky i jinde.) Sama produktivnost distributiv typu *poprzewracać* vzhledem k minulosti by musela být alespoň pro češtinu ještě hlouběji prozkoumána. F. Trávníček píše v „Studii o českém vidu slovesném“ o tom, že se v nové češtině distributiv nevyužívá tak, jako tomu bylo v době staré. Také F. Kopečný označuje distributiva za méně častá.

Kucala, poučen důkladným rozbořením materiálu i studiem nové literatury, využívá k rozlišování násobených sloves protikladu aktuálnost:neaktuálnost. Správně např. proti Koschmiederovi vyděluje už skupinu sloves typu *pisywać*, a to jako slovesa násobená neaktuální. Jde ovšem o slovesa v polštině méně častá. Typ *nachodzić się* nemá však podle autora nikdy význam neaktuální, distributiva jsou z tohoto hlediska označována za slovesa násobená aktuální.

Platnost těchto závěrů bude možno definitivně posoudit až po jednoznačném vymezení pojmů aktuálnost:neaktuálnost. Diskusní je Kucalův názor (v knize představený ovšem jen v marginální zmínce), že protiklad určenost:neurčenost nebyl rozhodující pro genezi vidu (srov. práce I. Němce aj.).

V řadě případů potvrzuje Kucalův historický průzkum analogické závěry v jazyce českém. (Souhlasné je např. klasifikován typ *schodzić*, *donosić* a *wynosić* jako zanikající v postavení imperfektivním.) To ukazuje na možnou konvergenci vývoje slovesného vidu po některých stránkách ve slovanských jazycích nebo alespoň v některých z nich. To je také důvod, proč je nutno vítat práce druhu knihy M. Kucaly. Je to nejen významný příspěvek k slovanské aspektologii, ale další podnět pro širší srovnávací studium jedné ze závažných oblastí vidu.

František Uher

Nové vydání staropruských textů

Památky staropruského jazyka, mrtvého od začátku 18. století, byly poprvé vydány r. 1845 G. H. Nesselmannem (Die Sprache der alten Preussen, Berlin 1845), podruhé r. 1910 R. Trautmannem (Altpreussische Sprachdenkmäler, Göttingen 1910). Toto Trautmannovo vydání (obsahující i gramatické výklady a slovník) prokazovalo po řadu desetiletí dobré služby všem zájemcům o staropruský jazyk, postupem času však v lectem zastaralo. Jeho

gramatická část byla nahrazena Endzelinovou mluvnicí (Senprūšu valoda, Riga 1943; Alt-preussische Grammatik, R. 1944), zato texty vydávány znovu nebyly; není tudíž divu, že se „Trautmann“ stal hledanou bibliografickou vzácností.

S potěšením můžeme konstatovat, že iniciativy se tu ujala instituce k tomu nejpovolanější: Akademie věd Litevské SSR. Její péči vychází nyní ve Vilně kniha Prūsų kalbos paminklai (Vilnius, Leid., „Mintis“, 1966; 253 stran) — nové vydání staropruských památek, pořízené známým litevským jazykovědcem V. Mažiulisem. Po trojjazyčné předmluvě následují tři úvodní kapitoly: první z nich jedná o dějinách Prusů, druhá o dochovaných památkách jejich jazyka, třetí pak se zabývá pravopisem těchto památek (tj. způsobem grafického vyjádření jednotlivých staropruských fonémů). Jádro knihy tvoří faksimilia obou slovníků a všech tří katechismů, pořízená ofotografováním originálů roztroušených po různých knihovnách (pouze Elblagský slovník, jehož originál je po druhé světové válce nezvěstný, je reprodukován podle staršího fotografického vydání Bezenbergerova). Je třeba uvítat, že vydavatel zvolil právě tento způsob: katechismy jsou takto vydávány vůbec poprvé (Trautmannova kniha obsahovala pouze transliterovaný text) a také zmíněné již fotografické vydání Elblagského slovníku je málokomu dostupné! — Na závěr je připojena transliterace paleograficky obtížného slovníčku S. Grunaua. — Ocenění si zaslouží i velmi pěkná grafická úprava knihy, jež je celá tištěna na křídovém papíře. — Jsme přesvědčeni, že Prūsų kalbos paminklai představují pouze první část nového všestranného zpracování staropruských památek a že se z pera V. Mažiulise v brzké době dočkáme jejího pokračování — moderní textové kritiky, gramatického komentáře a etymologického slovníku.

Adolf Erhart

M. A. Вородина: Историческая морфология французского языка (от синтеза каналау). Пособие для студентов факультета французского языка, педагогических институтов (на французском языке). Москва 1965 Ленинград.

Dans l'avant-propos Mme Borodina indique le programme de sa Morphologie historique du français: Elle veut y exposer „l'histoire des formes latines“ et expliquer „l'origine et le développement de la langue moderne dans son ensemble“. Le livre fait suite à la „Phonétique historique“, parue en 1961.

À la différence du phonétisme français, dont le développement est caractérisé par une quantité de processus, Mme Borodina souligne que dans l'histoire de la grammaire française il n'y a que deux processus généraux importants: la synthèse et l'analyse. Elle complète ses explications par des faits dialectaux et régionaux qui sont à son avis très importants dans l'évolution de la langue. D'ailleurs le rôle des dialectes dans le développement de la langue française attire l'attention de Mme Borodina même ailleurs.¹

La partie où elle parle du groupe du nom est beaucoup plus détaillée que celle du verbe, car les ouvrages consacrés au verbe par différents auteurs sont bien plus nombreux. Malgré toutes les discussions au VIe congrès international des linguistes on n'est pas arrivé à donner une définition „universellement valable“ des domaines de la morphologie et de la syntaxe. Les grammaires historiques gardent habituellement la division en morphologie et en syntaxe.

Comme la plupart des auteurs, Mme Borodina est de l'avis que c'est à la fin du XIIe et au commencement du XIIIe siècles que la déclinaison française montre la plus grande stabilité. À partir de cette époque, ce système commence à disparaître et au XVIe siècle on peut constater la disparition de toute déclinaison apparente. La stabilisation de l'ordre des mots et de l'emploi régulier des prépositions y ont bien contribué. L'auteur traite séparément le développement de la déclinaison des adjectifs, malgré les affinités avec le nom. L'adjectif de l'ancien français diffère par sa syntaxe et par sa morphologie de l'adjectif moderne. Traitant de l'étymologie des formes de l'article, le développement de sa valeur et de ses fonctions, l'auteur constate avec raison que l'article cause de grandes difficultés aux Russes, ce qu'on pourrait dire aussi des autres Slaves. L'article qui est de création française, apparaît déjà dans les premiers documents écrits, mais Mme Borodina trouve que ce n'est que vers le XVe—XVIIe siècles „qu'il devient une forme analytique du nom“. En rapport avec cela elle cite R. G. Piotrovski qui a étudié la genèse de l'article défini.

¹ M. A. Вородина Исследования в области латинского и романского языкознания (На материале хартий половины XIII века), Академия наук СССР.